

Oorlog Portret

Uitzending : Zondag, 22 september 1974 van 19.15-19.30 uur
Zender : Hilversum I
Programma : Gesproken Portret
Titel : Alfred Mozer
Auteur : H. van Hulst
Medewerker : Joop Koopman
Redacteur : Gabri de Wagt

Het kijken naar portretten is eigenlijk pas leuk als je de mensen die er opstaan kent. Als je in een gezelschap de naam Alfred Mozer laat vallen is er meestal wel iemand die peinzend zegt: "Mozer? Is dat niet die..eh, die vroegere kabinetchef van Mansholt?"

Juist, dat is 'm. En in de kringen van de Socialistische Internationale zeggen ze: "Natuurlijk, die Hollander, zeker kennen we die." En in de Europese Beweging: "Alfred? Een gewaardeerd erelid." Bij de EEG in Brussel: "Alfred Mozer, die had je moeten kennen." Willi Brandt en Kreisky: "Natuurlijk, spreekt vanzelf, Genosse Mozer, der Alfred. Netter Karl." Of Henri Kissinger: "Jazeker ken ik die. Heb ik eens een boekje gegeven toen hij hier op bezoek was." Golda Meir zegt: "Die jongeman leeft op hetzelfde dieet als ik: koffie en sigaretten." En zo gaat dat door. Wilson kent hem natuurlijk ook en de Zweedse minister-president Olav Palme. En ook Giscard d'Estaing en de burgemeester van Eibergen en Gendringen en enige tienduizenden minder hooggeplaatste personen. Toen de auteur van dit portret eens opeen druilerige namiddag in Berlijn in een wachtkamer zat, bevond zich daar ook een Duitse journalist. "Ach zo, u komt uit Holland. Kent u daar dan misschien een meneer Mozer?" Jawel.

Hieruit moge blijken, dat Alfred Mozer een hoogst uitgebreide kennissenkring heeft en dan hebben we het nog niet eens gehad over de mensen die hun neus ophalen bij het horen van zijn naam. Want hij is een man die duidelijk partij kiest en zulke mensen hebben dan ook altijd een tegenpartij.

Onze landgenoot Mozer was oorspronkelijk een Hongaar. Zijn vader was op ongeveer 20-jarige leeftijd, in 1900, uit Hongarije (dat hoorde toen nog bij de dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije) naar Duitsland getrokken. Toen hij in 1905 een zoon kreeg, was de vader nog steeds Hongaar en de zoon dus ook. Na de Eerste Wereldoorlog kwam de vroegere Hongaarse woonplaats bij Tsjecho-Slowakije en vader en zoon zouden ook nog bijna Tsjechen zijn geweest, als de aanvraag voor het Duitse staatsburgerschap al niet was ingediend. In 1919 werd de familie genaturalisee

Het gezin woonde toen in München, waar de vader bontwerker was. Het waren onrustige tijden. De jonge Alfred heeft de Beierse Radenrepubliek zien komen en gaan. Hij heeft er trouwens ook zijn stadgenoot A. Hitler aan het werk gezien. Die heeft er voor gezorgd, dat Alfred Mozer een jaar of tien later "ausgebürgert" werd. Hij was toen niet meer waardig de eer van het Duitse burgerschap te genieten. Nou, dan maar niet. Alfred werd staatloos. Dat is hij een jaar of 14 gebleven. Toen werd hij Nederlander en kort daarna ging hij in Brussel werken. Hij is dus wel de ideale Europeaan.

Maar voordat hij naar Brussel ging had hij al heel wat beleefd. Tijdens de Eerste Wereldoorlog, in 1915 ongeveer, is hij een tijdje in het klooster Ettal geweest, een beroemde Beierse instelling waar de jeugdige Alfred zachtjes gevormd zou worden tot katholiek geestelijke. De pastoor die bij het Beierse openbaar onderwijs in die tijd heel wat te zeggen had, zag wel iets in het slimme jongetje. Maar zijn kloostertijd heeft maar kort geduurd, want Alfreds vader zag zijn zoon deze herdelijke kant toch niet opgaan. Alfred liep toen de lagere school gewoon af en kwam te werken in een textielfabriek. "Als manusje van alles", zegt hij zelf en inderdaad is zijn kennis van het textielvak niet opvallend. Hij ging van zijn 14de tot zijn 17de jaar twee halve dagen per week naar de Ambachtschool. Daarvoor kreeg hij vrij van zijn baas.

In die tijd werd hij ook lid van de Duitse AJC, de SAJ ofwel de Essajot. Daar onderscheidde hij zich, zoals dat hoort, door een hardnekkige oppositie tegen de genoten uit de grote partij die alles beter wilden weten. Zodra hij enigszins op zijn eigen benen kon staan, ging hij zijn fortuin buiten München zoeken want Alfred Mozer is altijd een reiszuchtig man geweest. Hij belandde in Kassel. Hier eindigde zijn loopbaan in de textielnijverheid en -handel. Hij kreeg in Kassel een vriend die verslaggever was van het Kasseler Volksblatt en die vriend vroeg Alfred op een goede avond of hij een verslag van een plaatselijke kunstavond voor hem wilde maken. Nou, dat wilde hij wel. Hij schreef een mooi genuanceerd stukje en het gevolg was, dat hij meer van dat werk mocht doen. Na enige tijd werd hij zelfs plaatselijk redacteur in Herzfeld.

Wie nu vraagt hoe het mogelijk is, dat iemand met een lagere-schoolopleiding en een elementaire vorming in het textielvak journalist kan worden, miskent de mogelijkheden van de pienteren. Die houden na hun schooltijd niet op met leren. Alfred bleef opnemen, lezen, luisteren, vragen, kortom hij deed en doet, wat meer bevoorrechten "studeren" noemen. Hij studeerde, eenvoudig omdat hij het niet laten kon. En zo kan een mens heel wat opsteken. Hij was toen lid van de grote partij, de SPD en las Marx, Kautsky, Bebel, Bernstein. Niet van de eerste tot de laatste letter, maar veel meer dan zijn politieke vrienden toen en nu plachten te doen.

Intussen las hij als een echte Duitser ook Goethe en Schiller en Heine, de grote klassieken, die hij naar goed gebruik vlot kan citeren.

Maar ook, en vooral, de toen zo populaire Tucholsky en Morgenstern en Polgar en Kästner. In die tijd was hij ook een poosje secretaris van Philip Scheideman, de man die de Duitse republiek had uitgeroepen.

In 1929 werd de 24-jarige Mozer redacteur in Emden, de Duitse havenstad tegenover het Groningse Delfzijl. De nationaal-socialisten werden hoe langer hoe driester en de redacteur van de Volksbode ging er hard tegen in. Hij schreef felle stukken tegen Josef Goebbels toen die in Borkum sprak en hij vroeg een uur spreektijd toen Hitler in Aurich zou komen spreken. Maar hij kreeg dat uur niet en hij moest Hitler dus maar schriftelijk zien te vermorzelen. Zijn naam was toen al zo bekend, dat in Oldenburg een vergadering werd aangekondigd met het slagwoord "Hitler of Mozer?" Nadat Hitler in januari 1933 al Rijkskanselier was geworden werden er in maart nog verkiezingen gehouden. En zowaar werd de sociaal-democraat Alfred Mozer tot gemeenteraadslid van Emden gekozen. Hij kreeg er van de nieuwe machthebbers meteen de boodschap bij dat hij in "Schützhaft", dus gevangen, genomen zou worden als hij zijn mond opendeed. Een groot zwijger is Alfred Mozer echter nooit geweest en dus... werd hij gevangen genomen. Opmerkelijk is, dat hij in die tijd, toen Hitler nog bezig was alle macht in handen te krijgen, door de Stahlhelm is bevrijd. De Stahlhelm concurreerde met de Nazi's, was niet veel beter, maar zat ze wel graag dwars. Toen Alfred vrij was, begreep hij dat het tijd was te verdwijnen. Hij had politieke relaties in het nabije Nederland en na een korte onderduiktijd ging hij bij Rütenbrock, bij het Groningse Ter Apel de grens over, waar hij werd opgepikt door Herman Molendijk, toen wethouder van Groningen, later burgemeester van Amersfoort. Dat was in mei 1933. Op zijn achtentwintigste jaar stond Alfred berooid en zonder duidelijke toekomst in een vreemd land. Hij ging naar Amsterdam, maakte daar deel uit van een groep vluchtelingen en hernieuwde de kennismaking met Koos Vorrink, met wie hij eens samen op een jeugdbijeenkomst had gesproken. Vorrink bezorgde hem af en toe wat werk. In de Socialistische Gids verscheen nu en dan een artikel van Walter Lemkering, iemand van wie in Nederland nog nooit iemand had gehoord. Walter was Alfred.

Het waren geen vrolijke tijden, want ieder die de gebeurtenissen in Europa volgde zag de oorlog onontkoombaar naderen. En Alfred zag dat ook.

De slag viel de tiende mei 1940. Alfred Mozer kon zonder ijdelheid vermoeden, dat hij een van de eersten zou zijn, die door de Duitsers gezocht zou worden. Dus dook hij opnieuw onder. Na enig omzwerven, waarbij hij tot ver in België kwam, vond hij ten slotte een onderkomen in Portugal. Op het terrein van de psychiatrische inrichting vond hij in een goed gezin een veilig onderkomen.

In zijn onderduiktijd had Alfred ruimschoots de tijd om hiaten in zijn kennis aan te vullen. Maar wát hij ook geleerd heeft, fietsen niet. Toen hij vlak na de bevrijding bijna een politieagent omver reed en deze hem boos vroeg: "Kan jij niet ballen?" antwoordde Alfred: "Ja, dat wel, maar ik kan niet fietsen." In zijn onderduiktijd bleef hij ook als journalist in training door het leveren van bijdragen in het plaatselijke illegale blaadje De Kieuwelande.

Na de bevrijding werd hij al gauw redacteur van het oud-illegale weekblad Paraat, een socialistisch blad, dat met de steun van de latere liberale minister van Buitenlandse Zaken, mr. D.U. Stikker, in het leven was geroepen. Maar hij deed meer. Hij legde her en der contacten met Duitse vrienden en bekenden die er het leven van hadden afgebracht en hij werkte aan de wederopvoeding van zijn vroegere landgenoten, onder meer door aan de Duitse krijgsgevangenen in Engeland te gaan vertellen wat eigenlijk democratie was. Zijn betrekkingen met de Duitse socialisten en andere mensen die weer op verantwoordelijke posten terecht zouden komen, waren ook bijzonder nuttig voor de leiders van de Nederlandse socialistische beweging. In deze eerste jaren na de bevrijding heeft hij de grondslag gelegd voor zijn latere omvangrijke internationale werk. Maar ook in de binnenlandse politiek was hij druk bezig. Paraat was in 1946 het officiële weekblad van de Partij van de Arbeid geworden en hij was daarvan de enige bezoldigde redacteur. En hoewel hij typisch een man van het partij-apparaat was, was hij niet zonder kritiek. Zo maakte hij deel uit van de zogenaamde Nova Zemblaclub, waarvan onder anderen de latere partijvoorzitter Evert Vermeer en ook Frans Goedhart en Jacques de Kadt deel uitmaakten. Voorzitter was prof. Jan Barents, wiens naam aan Nova Zembla herinnerde.

In 1948 werd Alfred de buitenlandse secretaris van de PvdA en toen kwam hij helemaal in zijn element. Hij raakte even goed thuis op het bureau van de Internationale als in het door Duitsland en Frankrijk begeerde Saargebied. In Bonn had hij heftige gesprekken met zijn Duitse partijgenoten die volgens hem een verkeerde koers volgden voor zover het de verdediging van de westerse waarden betrof. De Russen hadden toen Tsjecho-Slowakije al onder de voet gelopen en de overmoed van de communisten in het westen was groot. In Nederland beloofden ze, dat ze over tien jaar de macht in handen zouden hebben en dat dan de sociaal-democraten wel een toontje lager zouden zingen. Wat dat betekende kon men in Rusland leren, waar Stalin nog de aangebeden leider was. Alfred Mozer had te veel gezien van totalitaire systemen om niet onmiddellijk in de strijdhouding te gaan staan, als hij ergens een afwijking, hoe gering ook, van de democratische lijn bespeurde. En dat is nog steeds zo. In Duitsland liepen de tegenstellingen zó hoog, dat de SPD, zijn partij toch, dringend adviseerde deze Mozer niet meer te laten optreden als spreker. Later is de vrede weer getekend. Het is moeilijk in het leven van Alfred Mozer van één beslissend keerpunt te spreken, want er zijn er vele geweest; maar nu daagde er één, dat misschien wel het meest beslissend is geworden.

In 1958 ging na langdurige voorbereiding de Europese Economische Gemeenschap van start. Het commissielid voor Nederland werd de minister van Landbouw, dr. S.L. Mansholt. Die wilde in Brussel wel iemand naast zich hebben met een brede internationale oriëntatie en een goed oordeel. Zijn keus viel op Alfred Mozer, die de titel van de kabinetchef kreeg. Zo'n kabinetchef is de leider van het uitgebreide bureau van de Europese minister, een superbureauman dus.

Maar bij alle goede eigenschappen die men Alfred Mozer kan toekennen, een echte rustige kantoorman is hij niet. Hij was wel herhaaldelijk in Brussel, maar heel dikwijls was hij op reis om de doelstellingen van de EEG uiteen te zetten. Daarbij was zijn gemakkelijke manier van optreden, zijn gevoel voor humor en zijn uitnemende geheugen hem van groot nut.

Vrienden van Mozer hopen nog steeds, dat hij de tijd zal vinden zijn ervaringen te boek te stellen en dan zullen wij de politieke geschiedenis van Europa over de laatste veertig, vijftig jaar leren kennen uit een reeks prachtige anecdoten. Een voorbeeld: Toen Alfred eens in Bonn de oude heer Adenauer ging polsen, wat die er van dacht als Mansholt voorzitter van de Europese Commissie zou worden, zei de oude: "Nee, dat gaat niet. Een boer én een socialist, dat is te veel van het goede".

De boer en socialist Mansholt moet zijn kabinetchef ook wel eens hebben gemist. Toen hij Mozer gelukwensde met zijn zestigste verjaardag, zei hij langs zijn neus weg, dat hij het prettig vond zijn kabinetchef ook weer eens te zien.

In maart 1970 werd Alfred Mozer 65 jaar en hij vestigde zich met zijn gezin in een mooi gelegen huis in Epse, in de Gelderse Achterhoek. Nu zou hij dan eindelijk de gelegenheid krijgen de vele dingen te doen die hij in zijn drukbezette leven had moeten uitstellen. Men zou dan van een welbestede rust kunnen spreken.

Het is anders gegaan. Voor Alfred Mozer is de rust niet weggelegd. Al heel gauw stroomden de uitnodigingen voor spreekbeurten van alle mogelijke organisaties en gezelschappen de brievenbus binnen. Winterswijk, Wenen, München, Den Haag, Drachten, Brussel wilden wel eens weten wat Mozer er van dacht. En Mozer ging er weer op uit, zelden minder dan drie, maar nooit meer dan zeven dagen per week.

En toen de Stichting Streekbelangen Oost-Gelderland een nieuwe voorzitter zocht viel het oog op Alfred Mozer. Die zou het wel kunnen en had nu toch veel vrije tijd. En hij werd gepaaid met de mededeling, dat er niet zoveel aan te doen was.

Nu is de SSOG een zeer levendige instelling, die in samenwerking met de Stichting Twente-Oost-Gelderland en met een vergelijkbare organisatie over de grens, de Kommunalgemeinschaft Rhein-Ems, druk bezig is met het wekken van wederzijds begrip en met het verschaffen van inlichtingen en kennis bij Nederlanders en Duitsers in het grensgebied. Dit grensgebied heet de Euregio en voor de commissie, die de Euregio bestuurt heeft men geen betere naam kunnen vinden dan de ..Mozercommissie. De voorzitter kan zich in het Nederlands en het Duits héél goed redden en hij is met zijn moeizaam werk steeds in de weer.

Natuurlijk is dit niet het enige dat hij doet. Hij zit nog in een aantal commissies omdat hij nu toch gepensioneerd is en er is altijd nog wel hier of daar een bespreking of vergadering. Hij is juist weer terug uit Bayreuth en hij hoopt binnenkort in Oslo Bratteli nog te spreken. Kreisky komt dan later wel weer eens aan de beurt. Ja, Alfred Mozer is een druk, een schilderachtig en een wel-ingelicht persoon en typisch een man voor deze tijd van schaalvergroting.